

Асланян Тетяна Сергіївна

**Структурные и функциональные характеристики
симптомокомплекса «эмоционального холода» у женщин**

19.00.01 - загальна психологія, історія психології

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата психологічних наук

Харків - 2010

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність. За результатами соціологічних досліджень (О. Чухліб, 2007), пріоритетним чинником, що визначає суб'єктивне почуття щастя в сучасних українських жінок, є успішність їхньої реалізації у сфері подружніх стосунків. Саме проблеми в цій галузі – провідні причини формування невротичних і психосоматичних розладів субклінічного та клінічного рівнів (Б.Д. Карвасарський, 1990, В.К. Мягер, Т.М. Мішина, 1976). Водночас, 23% мешканок крупних міст ніколи не були одружені (А.В. Котляров), а кількість зареєстрованих розлучень у 1998-2008 рр., за відомостями Державного комітету статистики України, становить близько половини від кількості зареєстрованих шлюбів (на кожні 10 шлюбів припадає 5 – 6 розлучень). На сьогодні спостерігається тенденція зниження цих показників - на кожні 10 офіційно зареєстрованих шлюбів припадає 2 – 3 розлучення.

Одним із важливих психологічних чинників забезпечення успішності шлюбу є спроможність подружжя укладати стосунки психологічної інтимності та зберігати їх (Е. Еріксон, 1996, Т.В. Андрєєва, 2005 та ін.). У цілому, здатність до любові і психологічної близькості вважається чи не найголовнішою з базових характеристик зрілої особистості (С.Д. Максименко, 2006).

Останніми роками в літературі описано феномени страху психологічної інтимності (Р. Mellody, L.S. Freundlich, 2004, R. W. Firestone, J. Catlett, 2006), міжособистісної залежності (Б. Уайнхольд, 2003, Є.В. Фролова, 2007 та ін.), інтимофобії (Г.В. Старшенбаум, 2006), самотності (В.І. Сіляєва, 2004) тощо, що є по суті рівневими, адже вони, по-перше, монопараметричні, по-друге, – варіюють від мінімального до максимального вираження. Перспективним видається аналіз цієї феноменальної царини в поліпараметричній моделі – як певного симптомокомплексу, що на операціональному рівні репрезентує об'ємне, континуальне, типологічне утворення (О.С. Кочарян, 2008).

Через це феномен нездатності створювати та зберігати психологічну інтимність ми позначили як симптомокомплекс (синдром) «емоційного холоду» (О.С. Кочарян, Н.М. Терещенко, Т.С. Асланян, 2007), що потребує обґрунтування й верифікації. Саме цей симптомокомплекс може бути причиною різних варіантів порушень інтимної комунікації, тоді як виявлення його структурних і функціональних характеристик є підґрунтям створення спеціальних корекційних і профілактичних програм для жінок.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно до плану наукових досліджень кафедри прикладної психології Слов'янського державного педагогічного університету «Розвиток внутрішнього потенціалу особистості в процесі соціалізації» та кафедри психологічного консультування і психотерапії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна „Залежна особистість: особливості соціалізації, статево-рольових стратегій й сексуальності, програми психотерапії” (№ держреєстрації 0107U000687).

Мета і завдання дослідження.

Мета дослідження – на основі поглиблення теоретичних уявлень про структурні та функціональні особливості симптомокомплексу «емоційного холоду»

розробити програму психологічної корекції стосунків психологічної інтимності для жінок.

Для досягнення зазначеної мети було сформульовано такі *завдання*:

1. Визначити особливості емоційної сфери й образу «Я» особистості жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду».
2. Розкрити образ очікуваних стосунків із партнером протилежної статі (змістовна сторона взаємин) для жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду».
3. Проаналізувати особливості партнерської комунікації у жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду» усередині сім'ї та за її межами.
4. Виявити особливості тілесної ідентичності у жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду».
5. Розробити психокорекційну програму для жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду».

Об'єкт дослідження – стосунки психологічної інтимності.

Предмет дослідження – структурні та функціональні характеристики симптомокомплексу «емоційного холоду» у жінок.

Методи дослідження. Для розв'язання дослідницької проблеми було застосовано комплекс методів, що зумовлені об'єктом, предметом, метою та завданнями дослідження: теоретичні – аналіз, систематизація, узагальнення психологічних даних за темою; емпіричні – інтерв'ювання, тестування (для вивчення оцінки емоційної структури симптомокомплексу «емоційного холоду»; для діагностики особливостей партнерської комунікації; для оцінки задоволеності тілом); розвивальні – психокорекційна програма для жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду».

Обробка емпіричних даних проводилася за допомогою наступних методів математичної статистики (для обчислення яких використовувався програмний пакет SPSS 15.0): методи перевірки значущості відмінностей незв'язаних (U-критерій кутового перетворення Фішера; t-критерій Стюдента; U-критерій Уїлкоксона–Манна–Уїтні) та зв'язаних (G - критерій знаків) вибірок; методи багатовимірної статистики: кореляційний (з використанням коефіцієнтів кореляції τ Кендалла та r Пірсона, обчислення коефіцієнта W множинної кореляції) і факторний аналізи (метод головних компонентів з наступною ротацією за методом Varimax).

Теоретико-методологічну основу дослідження склали принципи генетичної психології (С.Д. Максименко), загальні положення статевої ролі та гендерної психології (Т.В. Говорун, О.Ф. Іванова, І.С. Кон, О.С. Кочарян), теоретичні положення щодо формування й функціонування залежної особистості (В.Д. Менделевич, Г.В. Старшенбаум) та адиктивної поведінки (Н.Ю. Максимова, Б. Уайнхольд), загальнопсихологічні положення психології сім'ї (Т.В. Андрєєва, А.Я. Варга, Е.Г. Ейдемільер), теоретичні й експериментальні розробки щодо страху психологічної інтимності (Е. Еріксон, Р. Melody, L.S. Freundlich, R.W. Firestone, J. Catlett) і феномену тілесності (Н.М. Терещенко, О.Ш. Тхостов та ін.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

- подальшого уточнення дістало теоретичне уявлення щодо взаємозв'язку між параметрами страху психологічної інтимності та міжособистісної залежності, зокрема виявлено їх незалежність, що дозволило визначити неспроможність особистості встановлювати стосунки психологічної інтимності як симптомокомплекс «емоційного холоду»;
- уперше визначено типи деформації емоційної сфери жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду», а саме: емоційне сплюснення/зниження, емоційна інфляція, емоційне розщеплення;
- поглиблено теоретичні уявлення щодо когнітивних особливостей, які ускладнюють встановлення стосунків психологічної інтимності, а саме, визначено наступні феномени: драматизація партнерських стосунків, зовнішня атрибуція відповідальності, надгенералізація, чорно-біле мислення, інтелектуалізація, зниження сензитивності до девіацій близького контакту;
- уперше описано особливості тілесної ідентичності жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду», а саме: виявлено зредуковану трикомпонентну структуру їхньої тілесної ідентичності, з якої виключено такий нормативний компонент, як «сексуальність»;
- уточнено теоретичні уявлення щодо зв'язку сексуальності та здатності до укладання стосунків психологічної інтимності, зокрема описано делібідизацію й інструментальний характер сексуальності в жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду».

Практичне значення одержаних результатів. У роботі запропоновано психокорекційну програму для жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду», що має впливати на емоційний, мотиваційний, тілесний, поведінковий та когнітивний рівні особистісного функціонування. Програма вирішує проблеми емоційних труднощів щодо встановлення та підтримки стосунків психологічної інтимності.

Визначено психометричні показники критеріальної валідності та ретестової надійності шкали страху інтимності.

Матеріали дослідження було використано в практиці психологічного консультування і психотерапії жінок та подружніх пар у Майстер - школі клієнт-центрованої психотерапії (м. Харків) та впроваджено в навчально-педагогічний процес підготовки психологів у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна (у межах двох курсів: «Основи сексології» й «Основи психотерапії»).

Особистий внесок здобувача в роботах, виконаних у співавторстві.

1. Синдром «емоціонального холода» в межличностных отношениях: аддиктивный контекст / А.С. Кочарян, Н.Н. Терещенко, Т.С. Асланян [та ін.] // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Психологія». – Харків: Вид-во ХНУ, 2007. – № 771. – С. 115–119. 2. Кочарян А.С. Влияние социальных факторов на формирование синдрома «эмоционального холода» у женщин / А.С. Кочарян, Н.Н. Терещенко, Т.С. Асланян // Гендерні стереотипи індивідуального здоров'я: матеріали Міжн. наук.-практ. конф., (Луцьк, 3 жовтня 2007 р.) – Луцьк, 2007. – С. 111–115. Авторка провела огляд робіт, що стосуються

ускладнень стосунків психологічної інтимності та їх феноменології, а також узяла участь у розробці ідеї багаторівневості структури симптомокомплексу «емоційного холоду». 3. Кочарян А.С. Женские архетипы синдрома «эмоционального холода» в народных сказках / А.С. Кочарян, Н.Н. Терещенко, Т.С. Асланян // Наука і освіта. Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України. – Одеса, 2007. – № 8–9. – С. 72–75. Авторка дібрала фольклорний матеріал, взяла участь у інтерпретації результатів. 4. Кочарян А.С. Социально-психологические феномены синдрома «эмоционального холода» / А.С. Кочарян, Н.Н. Терещенко, Т.С. Асланян // Современная психология в экономике, политике и социальной сфере: материалы IV Международной научно-практической конференции, (Нижний Новгород, 25 ноября 2008 г.) / Нижегород. фил. Ин-та бизнеса и политики; отв. ред. Е.Г. Виноградова. – Нижний Новгород: НФ ИБП, 2009. – С. 298–303. Авторка провела огляд робіт, що стосуються ускладнень стосунків психологічної інтимності у соціально-психологічному контексті. 5. Кочарян А.С. Формирование синдрома «эмоционального холода» в раннем детском возрасте / А.С. Кочарян, Н.Н. Терещенко, Т.С. Асланян // Девіантна поведінка в дитячому віці: матеріали наукового симпозиуму, (Євпаторія, 3 жовтня 2008 р.) – Євпаторія: ДУ «ІОЗДП АМНУ», ДУ «ІНПН АМНУ», 2008. – С. 21–23. 6. Кочарян А.С. Эмоциональная структура синдрома «эмоционального холода» / А.С. Кочарян, Н.Н. Терещенко, Т.С. Асланян // «Психотерапія, медична психологія і гранична психіатрія в системі надання медичної допомоги»: матеріали науково-практичної конференції (ХІ Платонівські читання), (Харків, 17-18 квітня 2008 р.) – Харків, 2008. – С. 73–74. Авторка взяла участь у обробці та інтерпретації отриманих результатів.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри психологічного консультування і психотерапії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (2006 – 2009), Міжнародній науково-практичній конференції «Психологія особистості: теорія, досвід, практика» (Херсон, 2007), Міжнародній науково-практичній конференції «Гендерні стереотипи індивідуального здоров'я» (Луцьк, 2007), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми психосоматики в сучасній науці та практиці» (Харків, 2007), Міжнародній науково-практичній конференції «Современная психология в экономике, политике и социальной сфере» (Росія, Нижній Новгород, 2008), Науково-практичній конференції «Психотерапія, медична психологія і гранична психіатрія в системі надання медичної допомоги» (ХІ Платонівські читання) (Харків, 2008), Науковому симпозиумі «ДУ ІОЗДП АМНУ», ДУ «ІНПН АМНУ» (Євпаторія, 2008), Науково-практичній конференції «Клієнт-центрована психотерапія: стан та перспективи розвитку в Україні» (Харків, 2008).

Публікації. Основний зміст дисертації висвітлено у 13 публікаціях, серед яких 8 - у фахових виданнях, які включено до переліку ВАК України.

Структура й обсяг роботи. Робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку, що містить 207 використаних джерел (з них 69 - іноземними мовами), 5 додатків. Основний зміст викладено на 158 сторінках. Текст містить 18 таблиць та 15 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

На основі проведеного дослідження й особистого доробку здобувача в дисертації захищаються теоретичні і практичні положення щодо структури та особливостей функціонування симптомокомплексу «емоційного холоду» у жінок.

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження, визначено його об'єкт, предмет, мету й завдання, сформульовано наукову новизну й практичне значення, наведено відомості щодо апробації та впровадження результатів роботи.

У першому розділі – «Концептуалізації феномена „емоційного холоду” в психології» – висвітлено соціокультурні та психологічні контексти порушень стосунків психологічної інтимності й різні варіанти їх формування.

У сучасній культурі прояви «емоційного холоду» як нездатності людини укладати й підтримувати близькі довірчі взаємини можуть виявлятися в різноманітних формах поведінки, що описуються як трансформація жіночої гендерної ролі (А. Менегетті, 2005, Т. Титаренко, 2007, Р.В. Anderson, 2002), альтернативні форми шлюбу (І. Бошормені-Нері, 2007, О. Казміна, Н. Пушкарьова, 2004), трудовізм (А.В. Котляров, 2006, L.-A. Keown, 2007), інтернет-адикція (О.Є. Войськунський, 2004, А.Є. Жичкіна, 2000, M.D. Griffiths, 1989) тощо.

У галузі психології «емоційний холод» у стосунках психологічної інтимності має різні контексти аналізу: самотність (Н.В. Лубенець, 2005, Д. Перлман, Л.Е. Пепло, 1989, В.І. Сіляєва, 2004, Н.В. Хамітов, 2001 та ін.), міжособистісна залежність (А.В. Котляров, 2006, О.С. Кочарян, Є.В. Фролова, 2005, С. Піл, А. Бродські, 2004, Г.В. Старшенбаум, 2006, Б. Уайнхольд, 2003 та ін.), несформованість безпечного типу прихильності (Дж. Боулбі, 2006, M.L. Calabrese, 2005, S. Reis, 2004), страх психологічної інтимності (К.М. Bumby, 1997, R. Burney, 2006, С.І. Descutner, M. Thelen, 1991, R.W. Firestone, 2006), реалізація архетипових образів (Д.Ш. Болен, 2007, М. Вудман, 2006, Ч. Гилкрайст, 2007, М. Хоуп, 2006, К. Естес, 2001) і тощо.

Наявні також спроби виявити певну стійку структурну характеристику, що визначає все різноманіття порушень міжособистісної взаємодії, якою, зокрема, є категорія «залежна особистість» (В.Д. Менделєвич, 2000).

У роботі розглянуто деякі чинники формування симптомокомплексу «емоційного холоду» – наявність базового або структурного дефекту (М. Балінт, 2002, Х. Кохут, 2003), ранніх травм (Л. Бурбо, 2005, Ст. Джонсон), механізмів переривання контакту в гештальттерапії (С. Гінгер, 2002, Б. Мартель, 2005, Ф. Перлз, 1994).

В онтологічному сенсі «емоційний холод» може бути і характеристикою дефіцитарного розвитку особистості, що залишив стійкий дефект, і відсутністю здатності укладати й підтримувати близькі довірчі стосунки, і результатом дитячої травми, що призвело до фіксації псевдопочуттів (страху, провини, сорому тощо), і стрижневою характеристикою порушених патернів міжособистісної комунікації. З огляду на це, варто розглядати «емоційний холод» як складне багаторівневе утворення, що має специфічну структуру й функціональні особливості.

У другому розділі – «Матеріали й методи дослідження» – подано поширену характеристику досліджуваних та обґрунтування методів дослідження, у якому

взяли участь 206 гетеросексуальних жінок із вищою освітою у віці 28 – 35 років, коли, за Е.Еріксоном, вирішується криза ідентичності в межах вимірювання «інтимність – ізоляція». У нашій роботі психологічна інтимність розуміється в межах концепції Р.Стернберга як близькість, взаємна підтримка й партнерство, здатність давати й отримувати емоційне тепло, а ізоляція розглядається як уникнення близьких взаємин, побудова партнерських стосунків за формальним принципом, дистанційованість.

За наслідками напівструктурованого біографічного інтерв'ю, яке ми розробили, було сформовано 3 жіночих та 1 чоловічу досліджувані групи:

1) *група 1* – 84 жінки 28 – 35 років, що не перебували у шлюбі (ніколи не були одружені або розлучені понад 5 років). За результатами біографічного інтерв'ю у цій групі було виокремлено 2 підгрупи: *підгрупа 1А* – 40 жінок, які мали стійку соціальну настанову на життя без партнера і не були орієнтовані на його пошук; *підгрупа 1Б* – 44 жінки, загалом орієнтовані на пошук партнера, але з негативним досвідом такого пошуку;

2) *група 2* – 72 жінки 28 – 35 років, що перебували у шлюбних стосунках, оцінювали їх як незадовільні, але зберігали шлюб до зустрічі зі «справжнім коханням» чи обставини, які видавалися їм об'єктивними (доки виросте дитина, поки не виплачений кредит тощо). Жінки цієї групи зазнавали значних труднощів під час установлення стосунків психологічної інтимності як у шлюбі, так і в позашлюбних стосунках;

3) *група 3* (контрольна) – 50 жінок 28 – 35 років, що перебували у шлюбі не менш як 5 років і підтримували стійкі партнерські стосунки з чоловіком;

4) *група 4* – 122 чоловіки, жінки яких входили до 2-ої і 3-ої груп: *підгрупа 4А* – 72 чоловіки жінок 2-ої групи; *підгрупа 4Б* – 50 чоловіків жінок із контрольної групи.

У роботі використано такі методики дослідження:

- методики оцінки емоційної структури симптомокомплексу «емоційного холоду»: шкала диференціальних емоцій (К. Ізард), семантичний диференціал (СД) Ч. Осгуда;

- методики діагностики особливостей партнерської комунікації: методика діагностики міжособистісної залежності Б. Уайнхольда (психометричний паспорт на українській вибірці створили О.С. Кочарян і Є.В. Фролова), FIS - шкала страху інтимності (Fear-of-Intimacy Scale), що її розробили С.І. Descutner та М.Н. Thelen, РАТ – рисований апперцептивний тест (Л.М. Собчик), опитувальник задоволеності шлюбом В. Століна; опитувальник тріади любові Р. Стернберга;

- методики оцінки задоволеності зовнішністю: варіант виміру самооцінки «Градусник» (Н.М. Терещенко), варіант методу «Семантичний диференціал» (Н.М. Терещенко).

У третьому розділі – «Особливості структурної організації симптомокомплексу «емоційного холоду» – було окреслено специфічні риси його основних складових, запропоновано триангулярну структуру емоційності симптомокомплексу «емоційного холоду», визначено особливості партнерської

комунікації та ставлення до власного тіла жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду».

У літературі наголошується, що «емоційно холодна» особистість може інтерпретуватися або в колі «розладів» психологічної інтимності (контрзалежність), або, навпаки, як надмірна надблизькість партнерів (міжособистісна залежність). Водночас, вважається, що за особистістю закріплюється один із вказаних варіантів функціонування, який стає стильовим, виявляючи ознаки ригідності.

Разом із тим, психотерапевтична практика свідчить про наявність різних динамічних варіантів взаємовідношення параметрів «міжособистісної залежності» і «страху психологічної інтимності» – їх закріплення або ригідність, трансформація і дискордантність. Аналіз специфічності взаємодії зазначених параметрів у кожному конкретному випадку створив передумови для виявлення типологічних характеристик симптомокомплексу «емоційного холоду».

Результати емпіричного дослідження засвідчили:

1. За середніми показниками параметрів «міжособистісна залежність» (МЗ) і «страх психологічної інтимності» (СІ) не існує значущих відмінностей ($p < 0,05$) між основними і контрольною групами жінок. Відповідні показники подано в табл. 1.

Таблиця 1

Відмінності за середніми показниками МЗ і СІ між контрольною і основними групами (t-критерій Стюдента)

Показники	Підгрупа 1А – група контролю	Підгрупа 1Б – група контролю	Група 2 – група контролю
МЗ	0,07	0,27	0,60
СІ	0,28	0,22	0,06

Лише параметри міжособистісної залежності та страху інтимності є недостатніми, оскільки не пояснюють відмінностей між групами.

2. Внутрішньогрупові дисперсії за показниками МЗ і СІ у групах 1 і 2 значущо вищі, ніж у контрольній групі (критерій F-Фішера): за показником МЗ контрольної групи з підгрупами 1А ($F = 10,06$; $p < 0,01$); 1Б ($F = 11,41$; $p < 0,01$) і з групою 2 ($F = 11,65$; $p < 0,01$), а за показником СІ з підгрупами 1А ($F = 28,88$; $p < 0,01$), 1Б ($F = 16,92$; $p < 0,01$) і з групою 2 ($F = 11,17$; $p < 0,01$). Отже, жінки, що відчують труднощі під час установлення психологічної інтимності, можуть мати як достовірно вищі, так і нижчі рівні МЗ і СІ, а групи досліджуваних є неоднорідними за вказаними параметрами.

3. Між показниками МЗ і СІ не існує значущого зв'язку у всіх групах (коефіцієнти кореляції Кендела: у групі 1 $\tau = 0,04$, у групі 2 – $\tau = 0,10$, у групі 3 – $\tau = 0,07$), тобто, вказані параметри перебувають у ортогональних відношеннях.

На вибірці двох основних груп поєднання параметрів МЗ і СІ утворюють типи, що їх ми позначили як:

- *залежний* (високий рівень МЗ, низький/середній СІ) – жінки з низьким чи середнім рівнем страху психологічної інтимності, схильні до стосунків міжособистісної залежності;

- *контрзалежний* (низький/середній рівень МЗ, високий СІ) – жінки, які підкреслюють особистісну незалежність і самодостатність, свідомо уникають емоційно близьких стосунків;
- *амбівалентний* (високий рівень МЗ, високий СІ) – жінки поєднують дві протилежні тенденції: схильність до симбіотичного злиття та страх перед емоційною близькістю;
- *нормативний* (обидва параметри перебувають у межах середніх значень) – феноменологічно жінки виявляють залежні й контрзалежні, амбівалентні риси, однак певного вектора у їхній поведінці не спостерігається і, відповідно, вони не описуються параметрами МЗ і СІ. Зважаючи на це, такий тип можна було б позначити як дифузний.

Отримані результати дозволяють стверджувати, що стосунки психологічної інтимності забезпечуються триангулярною емоційною структурою, яка містить емоційність, псевдоемоційність і «емоційний холод». З одного боку, ця структура представлена континуумом, полюсами якого є «емоційний холод» (контрзалежність, страх психологічної інтимності, самотність тощо) і «псевдоемоційність» (псевдо- і рекетні почуття, псевдоспівпраця, токсична любов тощо), з іншого, – параметром «емоційність», який перебуває поза вищезазначеним континуумом і становить окреме вимірювання.

У нашому дослідженні нормативні показники СІ і МЗ були одержані на контрольній групі: показник МЗ – $\bar{O} = 36,5$; $\sigma = 2,9$; показник СІ – $\bar{O} = 77,0$; $\sigma = 3,5$. Розподіл досліджуваних груп за вказаними типами подано у табл. 2.

Таблиця 2

Частотність різних типів жінок у основних групах досліджуваних
(абсолютне число/відсотки)

Типи жінок	Неодружені жінки			Одружені жінки
	підгрупа 1А	підгрупа 1Б	загалом у групі 1	група 2
Залежний	4 (10%)	8 (18,2%)	12 (14,3%)	27 (37,5%)
Контрзалежний	15 (37,5%)	14 (31,8%)	29 (34,6%)	7 (9,7%)
Амбівалентний	10 (25%)	7 (15,9%)	17 (20,2 %)	14 (19,5%)
Нормативний	11(27,5%)	15 (34,1%)	26 (30,9%)	24 (33,3%)

Узагальнюючи результати дослідження, зазначимо:

- 1) у групі 2 (одружені жінки із симптомокомплексом «емоційного холоду») порівняно з групою 1 (неодружені жінки із симптомокомплексом «емоційного холоду») достовірно частіше зустрічається тип «залежні» ($U_p = 3,37$, $p < 0,01$);

2) у групі 1 відповідно до групи 2 достовірно частіше зустрічається тип «контрзалежні» ($U_p = 2,26$, $p < 0,05$); між підгрупами 1А і 1Б значущих відмінностей не виявлено.

Отже, жінки із симптомокомплексом «емоційного холоду» в міжособистісних стосунках можуть реалізовувати зовні протилежні настанови (залежність і контрзалежність), що негативно впливає на здатність укладати й підтримувати стосунки психологічної інтимності з протилежною статтю.

У дослідженні окреслено *особливості емоційної сфери* жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду». Виявлені відмінності за частотністю прояву між досліджуваними групами 1 і 2 та контрольною групою унаочнено на рис. 1.

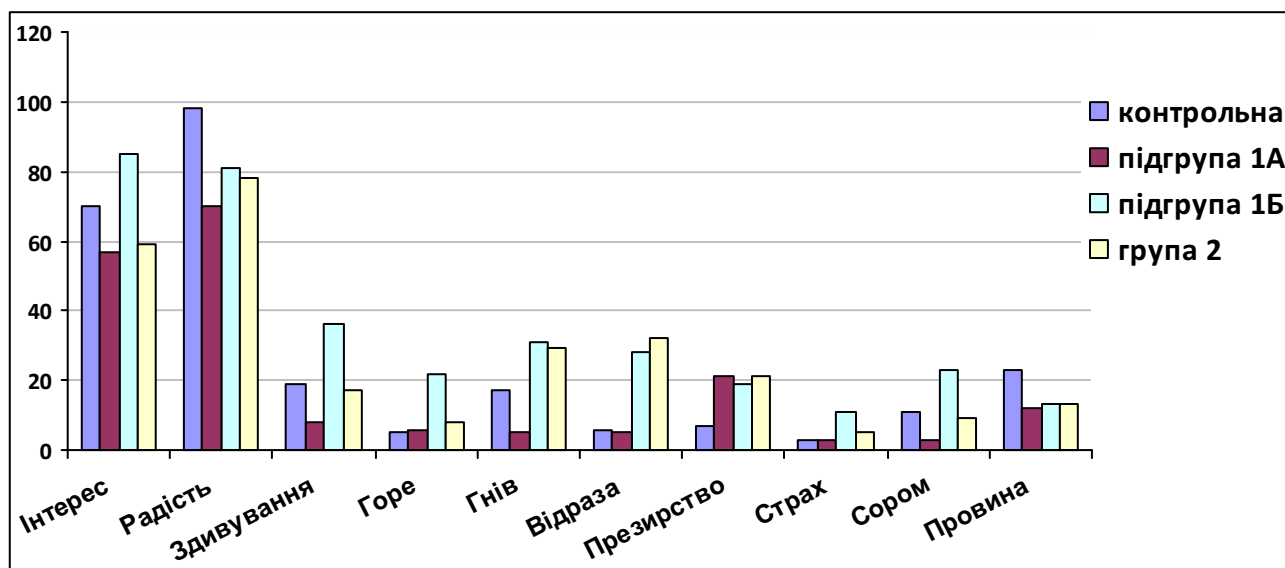

Рис. 1. Особливості емоційної сфери жінок контрольної і двох груп досліджуваних

Як видно з рис. 1, жінки з контрольної групи значно частіше, ніж жінки із симптомокомплексом «емоційного холоду» у контакті з чоловіком-партнером відчують радість (у підгрупі 1А $U_p = 3,82$, $p < 0,01$; у підгрупі 1Б $U_p = 2,55$, $p < 0,01$; у групі 2 $U_p = 3,79$, $p < 0,01$), що свідчить про зниження ворожості, прояв відчуття любові, альтруїзм, про наповненість контакту складовою гедонізму (Є.П. Ільїн, 2007). Крім того, однією з основних функцій вираження радості в партнерському контакті є формування емоційної прихильності (К. Ізард, 1999). Зниження частоти переживання радості в жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду», вочевидь, сприяє встановленню дистанційованих, емоційно відчужених стосунків.

Для жінок підгрупи 1А характерним є **феномен емоційного зниження/сплощення**, за якого знижується (порівняно з контрольною групою) частота переживання всіх емоцій: як позитивних (інтерес – $U_p = 1,65$, $p < 0,05$; радість – $U_p = 3,82$, $p < 0,01$; здивування – $U_p = 1,72$, $p < 0,05$), так і негативних (гнів – $U_p = 1,75$, $p < 0,05$; сором – $U_p = 1,69$, $p < 0,05$; провина – $U_p = 1,74$, $p < 0,05$).

Емоційне сплощення відображає втрату інтересу, дистанційованість, ізоляцію, зниження гедоністичного компоненту контакту. Водночас, виокремлюється тенденція до знецінення чоловіків, що виражається в достовірно вищій частотності

емоції презирства, ніж у контрольній групі ($U_p = 1,95$, $p < 0,05$). Зменшення частотності переживання емоцій у міжособистісному контакті може бути обумовлене дією захисних механізмів, спрямованих на запобігання ймовірного розчарування і психологічного болю, пов'язаних із близьким контактом (Е.Дж. Ханзян, 2000), вірогідний також варіант прояву субклінічної депресії (Савенко Ю. С., 1994). Феномен емоційного зниження/сплощення відповідає полюсу «емоційний холод» триангулярної структури емоційності в міжособистісних стосунках і відображає тенденцію до встановлення взаємин ізоляції, що їх описали В.К. Мягер та Т.М. Мішина (1976).

Для жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду», орієнтованих на пошук партнера (підгрупа 1Б), характерний **феномен емоційної інфляції**, що виражається в підвищенні частоти переживання різних емоцій: позитивних (інтерес – $U_p = 1,75$, $p < 0,05$, здивування – $U_p = 1,75$, $p < 0,05$) і негативних (горе – $U_p = 2,65$, $p < 0,01$, гнів – $U_p = 1,73$, $p < 0,05$, огида – $U_p = 2,88$, $p < 0,01$, страх – $U_p = 1,73$, $p < 0,05$, сором – $U_p = 1,64$, $p < 0,05$). Це засвідчує емоційну нестійкість і нерівність у стосунках. Подібні характеристики відповідають неспокійній любові, за якої жінка формує до партнера тривожне і/чи амбівалентне ставлення (P. Shaver, C. Hazan, D. Bradshaw, 1984). Феномен емоційної інфляції відповідає полюсу «псевдоемоційність» триангулярної структури емоційності в міжособистісних стосунках.

Особливості емоційної сфери у жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду» у групі 2 (одружені) виявляються у **феномені емоційного розщеплення**, за якого частота переживання всіх емоцій зменшується в порівнянні з емоційною структурою жінок контрольної групи або не відрізняється від неї, а частота переживання *тріади ворожості – гнів, огида, презирство* – значно вища, ніж в контрольній групі (гнів – $U_p = 1,70$, $p < 0,05$; огида – $U_p = 3,73$, $p < 0,01$; презирство – $U_p = 1,98$, $p < 0,05$). Отже, відбувається своєрідне розщеплення, за якого частота переживання позитивних емоцій зменшується, а частота негативних емоцій, спрямованих на партнера, збільшується. Феномен емоційного розщеплення відповідає характеристикам стадії розчарування в партнерові, наступній за стадією ідеалізації.

Для виявлення *психосемантичних особливостей симптомокомплексу «емоційного холоду»* було проведено факторизацію семантичних відстаней між конструктами «чоловік», «я», «самотність», «свобода», «любов», «приниження», «володіння», «престиж», «суперництво», «залежність», «страх», «радість», «печаль», «сором», «провина», «гнів», «друг», «сексуальний партнер», «діловий партнер», «мати», «донька». Отримані факторні матриці свідчать про наявність різних варіантів структурної організації психосемантичного простору емоційності у жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду», зокрема:

1) для досліджуваних підгрупи 1А (неодружених жінок, неорієнтованих на пошук чоловіка-партнера) є специфічним *его-дистонний варіант*, за якого переважає негативна емоційна наповненість образу чоловіка (близькі семантичні відстані між конструктами «чоловік» і «сором», «гнів», «презирство», «залежність», «суперництво»), пов'язана з його знеціненням, слабкістю, залежністю; разом із тим

образ чоловіка має ознаки дискордантності, оскільки, окрім слабкості й залежності, вміщує і суперництво, що асоціюється із силою та жорсткістю;

2) для досліджуваних підгрупи *1Б* (неодружених жінок, загалом орієнтованих на пошук чоловіка-партнера) є характерним *его-синтонний варіант*, за якого Я-образ жінки наповнено негативною емоційною семантикою (близькі семантичні відстані між «Я» і конструктами «страхом» і «соромом»); водночас, чоловічий образ ідеалізується, наповнюється конотатами любові, престижу, радості, свободи;

3) для *групи 2* (одружені жінки із симптомокомплексом «емоційного холоду») є характерним *амбівалентний варіант*, за якого негативними конотатами наповнено і Я-концепцію жінки (близькі семантичні відстані між конструктами «Я» і «страх», «сором», «гнів», «провина»), і образ партнера (близькі семантичні відстані між конструктами «чоловік» і «презирство», «гнів», «провина», «приниження», «страх»).

Отже, психосемантична структура симптомокомплексу «емоційного холоду» може мати як его-синтонний (суб'єктний), так і его-дистонний (об'єктний) варіанти, що, наповнюючи поле партнерської комунікації негативними конотатами, ускладнюють формування стосунків психологічної інтимності. Так, для жінок із его-синтонною позицією будуть характерними такі настанови: «Я боюся», «Я ненавиджу», «Я уникаю», «Я негідна» тощо, а для жінок з его-дистонною позицією – «Він злий», «Він страшний», «Він негідний» і т.п. Установлення близького партнерського контакту порушується, вірогідно, через актуалізацію психологічних захисних механізмів інтроєкції і проекції, які створюють відповідно его-синтонний та его-дистонний варіанти.

За результатами рисованого апперцептивного тесту (РАТ) виявлено *типи значущих міжособистісних конфліктів*, специфічних для жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду». Відповідні показники наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Відмінності в значущості типів конфліктів між групами
(U-критерій кутового перетворення Фішера)

Тип конфлікту	Група 1 – контрольна	Група 2 – контрольна
Влада і приниження	2,94**	3,79**
Нехтування/уникнення	3,52*	2,86*
Дискомфорт в особистих, інтимних взаєминах	-2,6*	-1,71*
Незрозумілість, невизнаність	0,24	0,59
Втручання в конфлікт третьої сторони	1,85*	2,03*
Відхід від втручання третьої сторони	2,56*	1,56
Індиферентна позиція спостерігача	0,78	1,36

Примітки: * - $p < 0,05$, ** - $p < 0,01$.

Отже, проблеми влади і приниження, відкидання й уникнення є сферою внутрішнього особистісного конфлікту жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду», що зумовлює порушення міжособистісних стосунків. Значущість для цих

жінок конфліктів, пов'язаних із присутністю третьої сторони, вочевидь, обумовлено їхньою схильністю до пасивної позиції, яка відбиває нездатність рішуче вплинути на ситуацію. Водночас, жінки із симптомокомплексом «емоційного холоду» виявилися менш сензитивними до проблеми дискомфорту в особистих взаєминах, пов'язаної із відсутністю близького контакту, байдужістю в партнерських стосунках, ніж жінки з контрольної групи. Ймовірно, порушення сензитивності до рівня близькості є одним із чинників, що ускладнюють установаження й підтримку стосунків психологічної інтимності жінками із симптомокомплексом «емоційного холоду».

У жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду» виявлено *когнітивні особливості* інтерактивних партнерських взаємин: 1) «*драматизація*» партнерських стосунків із чоловіком – вони наповнюються пристрастями, переживаннями, екстраординарними подіями; 2) *зовнішня атрибуція відповідальності* – схильність шукати винного й жертву в конфліктних ситуаціях; 3) «*пасивна позиція*» – ідентифікація з роллю спостерігача (третьої особистості) в конфлікті; 4) «*інтелектуалізація*», «*надгенералізація*» – схильність розглядати взаємини з чоловіками як закономірні, такі, що укладаються в певні стандарти, відповідно до стереотипів, описаних в літературі та ін.; 5) *готовність розглядати інтерактивні ситуації з партнером як конфліктні*; 6) «*чорно-біле мислення*» – схильність до категоричності й однозначності думок.

Подружні стосунки в жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду» характеризуються такими особливостями: 1) низька задоволеність подружніми взаєминами (t - критерій Стьюдента: *група 2* в порівнянні з контрольною групою – $t = 2,23$, $p < 0,01$); 2) компоненти триангулярної структури любові (близькість, пристрасть, відповідальність) не зв'язані між собою, тоді як в контрольній групі ця структура є цілісною, а тим що їх пов'язує є рівень психологічної близькості; 3) рівень міжособистісної залежності прямо пов'язаний із рівнем пристрасті, що підтверджує раніше одержані висновки А.В. Коцар (2002) та Є.В. Фролової (2008) про актуалізацію сексуальності в жінок, схильних до стосунків міжособистісної залежності; 4) показники рівня міжособистісної залежності й рівня пристрасті є високими на початкових етапах подружнього життя (невеликий стаж шлюбу), а за його збільшення спостерігається зниження за обома показниками. Ця тенденція спостерігається і в контрольній групі, але наявна й інша тенденція - з перебігом шлюбу, збільшується рівень відповідальності, чого не спостерігається у жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду». Можна стверджувати, що за збільшення стажу подружніх стосунків є закономірним зменшення залежності і певне зниження рівня пристрасті у жінок, проте для осіб із симптомокомплексом «емоційного холоду» такі зміни мають глибший, «драматичніший» характер, не компенсуються підвищенням відповідальності і можуть бути описані в термінах «ідеалізації» партнера на ранніх стадіях взаємин і «знеціненні» його надалі.

З'ясовано, що у жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду» існує велика семантична дистанція між конструктами «тіло» – «любов» ($t = 2,75$, $p < 0,01$), «тіло» – «радість» ($t = 2,91$, $p < 0,01$), «тіло» – «секс» ($t = 3,03$, $p < 0,01$). У них виявлено зредуковану трикомпонентну структуру тілесної ідентичності: 1) загальна

задоволеність зовнішністю; 2) еротична привабливість, 3) емоційне прийняття тіла. Четвертий нормативний компонент ідентичності («сексуальність») – відсутній.

До того ж, спостерігається змістовна трансформація всіх трьох компонентів тілесної ідентичності (з компонентів «загальна задоволеність зовнішністю» і «еротична привабливість» виключаються частини тіла, пов'язані з жіночою привабливістю – живіт і стегна, а компонент «емоційне прийняття тіла» не лише позбавлено конотату радості (ангедонізм тіла), а почасти наділено негативною семантикою). Любов, сексуальність і радість у жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду» є «безтілесними», вони, вочевидь, ґрунтуються на «соціальному тілі» (ролях, статусі, престижі тощо), що надає їм інструментального характеру, який забезпечує привабливість для партнера.

Отже, отримані у процесі дослідження показники дозволяють стверджувати, що симптомокомплекс «емоційного холоду», який перешкоджає встановленню стосунків психологічної інтимності, є багаторівневим утворенням. Набутий у ранньому віці емоційний дефект має значний вплив на подальше психоемоційне формування особистості, викликаючи порушення поведінкового, мотиваційного й когнітивного рівнів особистісного функціонування. Тому психокорекційну дію має бути спрямовано як на роботу з глибинними психологічними переживаннями, пов'язаними з дитячою травмою, так і на перетворення негативних когнітивних настанов, на формування адекватних форм поведінкового реагування в ситуаціях взаємодії з протилежною статтю, на зміну ригідних життєвих сценаріїв тощо.

У розділі 4 – «Психокорекційна програма для жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду» – висвітлено методологічні принципи побудови програми, описано основні механізми психокорекційної дії: 1) емоційну рекапітуляцію; 2) зміцнення его-структур; 3) корекцію неадаптивних когнітивних настанов і формування поведінкових навичок; 4) асиміляцію жіночих архетипів; 5) прийняття власного тіла.

Для виконання психокорекційних завдань, що їх ми позначили як механізми психокорекційної дії, було застосовано авторські методи, подані в табл. 4.

Таблиця 4

Механізми й методи психокорекційної дії

Методи Механізми	Кл.- центр. п.	Когн.- повед. п.	Архетип. психол.	Гештальт терапія
Емоційна рекапітуляція	+			+
Зміцнення его-структур	+	+		+
Корекція НКН і формування ПН		+		
Асиміляція архетипів			+	
Прийняття власного тіла	+		+	+

Примітки: Кл-центр. п. – клієнт-центрований підхід, когн.-повед. п. – когнітивно-поведінковий підхід, архетип. психол. – архетипова психологія, НКН – неадаптивні когнітивні настанови, ПН – поведінкові навички.

Запропонована психокорекційна програма для жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду» має два основні етапи: 1) індивідуальне консультування жінок (3 місяці 2 рази на тиждень по 1 годині – усього 24 години); 2) робота в тренінговій групі (3 місяці щотижня по 3 години – усього 36 годин). Загальний термін корекційної роботи – 6 місяців (60 годин).

Завдання першого етапу: створення атмосфери довіри, безумовного прийняття, метою якого є відновлення порушеного емоційного контакту в спілкуванні; діагностика блоків і бар'єрів контакту (страхи, тривоги, побоювання); ідентифікація значущих об'єктів, дитячих травм тощо.

Завдання другого етапу: опрацювання бар'єрів спілкування в міжгруповій взаємодії; вироблення поведінкових навичок, що сприяють міжособистісному спілкуванню; отримання емоційного зворотного зв'язку тощо.

Ефективність психокорекційної програми для жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду» було підтверджено методами суб'єктивної оцінки результатів психокорекційної дії, експертної оцінки, а також порівнянням результатів змін в учасників програми з результатами жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду», що не брали участі в програмі.

ВИСНОВКИ

У роботі надано теоретичне узагальнення та запропоновано нове розв'язання проблеми формування стосунків психологічної інтимності з позицій структурного та функціонального підходів. Це дозволило виявити відповідні характеристики симптомокомплексу «емоційного холоду» у жінок, визначити їх емоційні, когнітивні та поведінкові особливості, які обумовлюють труднощі встановлення стосунків психологічної інтимності, та розробити програму корекції подружньої комунікації для жінок. Результатами нашого дослідження є такі *висновки*:

1. Нездатність до встановлення і збереження стосунків психологічної інтимності недостатньо представити тільки як рівневу характеристику, навпаки, вона є поліпараметричною структурою, яку складають емоційні, мотиваційні, поведінкові та когнітивні компоненти. Таку структуру можна визначити як симптомокомплекс «емоційного холоду», що має відповідні функціональні та типологічні особливості.

2. Виявлено й емпірично верифіковано 4 типи симптомокомплексу «емоційного холоду» у жінок: *залежний* (високий рівень міжособистісної залежності й низький/середній рівень страху інтимності) – жінки, схильні укласти стосунки міжособистісної залежності (тип частіше зустрічається серед жінок, що перебувають у шлюбі); *контрзалежний* (низький/середній рівень міжособистісної залежності й високий рівень страху інтимності) – жінки виявляють особистісну незалежність і самодостатність, свідомо уникають емоційно близьких стосунків (тип характерний для неодружених жінок); *амбівалентний* (високий рівень міжособистісної залежності й високий рівень страху інтимності) – жінки поєднують дві протилежні тенденції: схильність до симбіотичного злиття та страх емоційної близькості; *нормативний* (параметри міжособистісної залежності та страху

інтимності перебувають у межах середніх значень) – феноменологічно жінки виявляють залежні, контрзалежні та амбівалентні риси, хоча певного вектора в їхній поведінці не спостерігається.

3. Емоційна сфера жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду» має специфічні особливості, пов'язані з їхньою комунікативною позицією: *феномен емоційного зниження/сплощення*, характерний для неодружених жінок, неорієнтованих на пошук партнера, за якого частота переживання як позитивних, так і негативних емоцій у контакті з партнером зменшується; *феномен емоційної інфляції*, притаманний неодруженим жінкам, орієнтованим на пошук партнера, за якого частота переживання як позитивних, так і негативних емоцій у контакті з партнером збільшується; *феномен емоційного розщеплення*, властивий одруженим жінкам, у яких зменшується частота переживання всіх емоцій і збільшується частота переживання тріади ворожості – гнів, огида, презирство.

4. Психосемантичний простір емоційності у жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду» характеризується переважанням негативної семантики, яка наповнює поле партнерської комунікації й ускладнює встановлення стосунків психологічної інтимності. Водночас, спостерігаються різні варіанти його структурної організації: *его-дистоний варіант*, за якого переважає негативна емоційна наповненість образу чоловіка; *его-синтоний варіант*, за якого Я-образ жінки наповнено негативною емоційною семантикою; *амбівалентний варіант*, за якого негативними конотатами наповнено і Я-концепцію жінки, і образ партнера. Такі варіанти структурної організації психосемантичного простору емоційності припускають динамічну трансформацію.

5. Найбільш проблемними темами партнерських стосунків для жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду» є «влада/припинення», «нехтування/уникнення». Вирішення міжособистісних конфліктів ускладнюється такими когнітивними особливостями інтерактивних партнерських взаємин: драматизація, зовнішня атрибуція відповідальності, «пасивна позиція», інтелектуалізація, надгенералізація, «чорно-біле мислення», зниження сензитивності до проявів порушень близького контакту.

6. Подружні стосунки у жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду» характеризуються певними особливостями: 1) низька задоволеність подружніми взаєминами; 2) незв'язаність структурних компонентів любові; 3) делібідизація пристрасті, яка, не зважаючи на високий рівень вираженості, має більш інструментальний, ніж власне сексуальний характер; 4) зниження рівня відповідальності в контакті, що не дозволяє жінці компенсувати втрату емоційної привабливості партнера й розчарування в ньому протягом подружнього життя.

7. Тілесна ідентичність жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду» має зредуковану трикомпонентну структуру, яка містить: 1) загальну задоволеність зовнішністю; 2) еротичну привабливість, 3) емоційне прийняття тіла. Четвертий нормативний компонент ідентичності («сексуальність») – відсутній. До того ж, спостерігається змістовна трансформація всіх трьох компонентів тілесної ідентичності - із компонентів «загальна задоволеність зовнішністю» і «еротична привабливість» виключаються частини тіла, пов'язані із жіночою привабливістю

(живіт, стегна), а компонент «емоційне прийняття тіла» не лише позбавлений конотату «радість» (ангедонізм тіла), а й пов'язаний із негативними переживаннями.

8. Основними механізмами, а відповідно й завданнями психокорекції симптомокомплексу «емоційного холоду», є: 1) емоційна рекапітуляція; 2) зміцнення его-структур; 3) корекція неадаптивних когнітивних настанов і формування поведінкових навичок; 4) асиміляція жіночих архетипів; 5) прийняття власного тіла. Запропонована психокорекційна програма для жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду» орієнтована на емоційний, мотиваційний, тілесний, поведінковий і когнітивний рівні особистісного функціонування. Вона є терапевтично ефективною і може бути рекомендована до використання.

Список опублікованих робіт за темою дисертації

1. Асланян Т.С. Інтернет - залежність – нова галузь досліджень у психології / Т.С. Асланян // Вісник ХНПУ імені Г.С.Сковороди. Психологія. – Харків: ХНПУ, 2006. – Вип. 16. – С. 5–10.
2. Асланян Т.С. Глибинно-психологічні аспекти адиктивної поведінки / Т.С. Асланян // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія №12. Психологічні науки: [зб. наукових праць]. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. – Вип.14 (38). – С. 73–76.
3. Синдром «емоціонального холода» в межличностных отношениях: аддиктивный контекст / А.С. Кочарян, Н.Н. Терещенко, Т.С. Асланян [та ін.] // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Психологія». – Харків: Вид-во ХНУ, 2007. – № 771. – С. 115–119.
4. Кочарян А.С. Влияние социальных факторов на формирование синдрома «емоционального холода» у женщин / А.С. Кочарян, Н.Н. Терещенко, Т.С. Асланян // Гендерні стереотипи індивідуального здоров'я: матеріали Міжн. наук.-практ. конф., (Луцьк, 3 жовтня 2007 р.) – Луцьк, 2007. – С. 111–115.
5. Кочарян А.С. Женские архетипы синдрома «емоционального холода» в народных сказках / А.С. Кочарян, Н.Н. Терещенко, Т.С. Асланян // Наука і освіта. Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України. – Одеса, 2007. – № 8–9. – С. 72–75.
6. Кочарян А.С. Социально-психологические феномены синдрома «емоционального холода» / А.С. Кочарян, Н.Н. Терещенко, Т.С. Асланян // Современная психология в экономике, политике и социальной сфере: материалы IV Международной научно-практической конференции, (Нижний Новгород, 25 ноября 2008 г.) / Нижегород. фил. Ин-та бизнеса и политики; отв. ред. Е.Г. Виноградова. – Нижний Новгород: НФ ИБП, 2009. – С. 298–303.
7. Асланян Т.С. Особливості емоційної сфери жінок з синдромом «емоційного холоду» / Т.С. Асланян // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія №12. Психологічні науки: [зб. наукових праць]. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – Вип. 24 (48) – С. 291–296.

8. Асланян Т.С. Симптомокомплекс «емоціонального холода» у жінок: типологія і особливості структурної організації / Т.С. Асланян // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Психологія». – Харків: Вид-во ХНУ, 2009. – №842. – Вип. 41. – С. 30–35.
9. Асланян Т.С. Особливості подружньої взаємодії в родині жінок із синдромом «емоційного холоду» / Т.С. Асланян // Психологічні перспективи. Волинський національний університет імені Лесі Українки. – Луцьк: Вежа, 2009. – Вип. 13. – С. 3–10.
10. Асланян Т.С. Структурні особливості тілесної ідентичності у жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду» / Т.С. Асланян // Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. – Харків: ХНПУ, 2009. – Вип. 30. – С. 33–44.
11. Асланян Т.С. Психосемантичні особливості симптомокомплексу «емоціонального холода» у жінок / Т.С. Асланян // Вектори психології: матеріали молодіжної науково-практичної конференції, (Харків, 13-14 березня 2009 р.) – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. – С. 29–31.
12. Кочарян А.С. Формирование синдрома «емоціонального холода» в раннем детском возрасте / А.С. Кочарян, Н.Н. Терещенко, Т.С. Асланян // Девіантна поведінка в дитячому віці: матеріали наукового симпозиуму, (Євпаторія, 3 жовтня 2008 р.) – Євпаторія: ДУ «ІОЗДП АМНУ», ДУ «ІНПН АМНУ», 2008. – С. 21–23.
13. Кочарян А.С. Емоціональна структура синдрому «емоціонального холода» / А.С. Кочарян, Н.Н. Терещенко, Т.С. Асланян // «Психотерапія, медична психологія і гранична психіатрія в системі надання медичної допомоги»: матеріали науково-практичної конференції (ХІ Платонівські читання), (Харків, 17-18 квітня 2008 р.) – Харків, 2008. – С. 73–74.

АНОТАЦІЯ

Асланян Т.С. Структурні та функціональні характеристики симптомокомплексу «емоційного холоду» у жінок. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Харків, 2010.

У дисертації здійснено аналіз стосунків психологічної інтимності. Феномен порушення інтимно-особистісної сфери позначено як симптомокомплекс «емоційного холоду». Питання висвітлено з позицій структурного та функціонального підходів, що дозволило виявити відповідні характеристики симптомокомплексу «емоційного холоду» у жінок, визначити емоційні, когнітивні, поведінкові особливості особистості, яка зазнає труднощів у встановленні взаємин психологічної інтимності.

На підставі аналізу психологічної літератури, узагальнення результатів дослідження було розроблено психокорекційну програму для жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду». Запропонована програма є терапевтично ефективною та рекомендується практичним психологам у їх фаховій роботі.

Ключові слова: емоційний холод, страх психологічної інтимності, міжособистісна залежність, базисний та структурний дефекти, триангулярна структура емоційності, психосемантичні особливості, тілесна ідентичність, подружня взаємодія.

АННОТАЦИЯ

Асланян Т.С. Структурные и функциональные характеристики симптомокомплекса «эмоционального холода» у женщин. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.01 – общая психология, история психологии. – Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина, Харьков, 2010.

В диссертации проведен анализ отношений психологической интимности. Феномен нарушения интимно-личностной сферы определяется как симптомокомплекс «эмоционального холода», который рассматривается как многоуровневое образование, имеющее специфическую структуру и функциональные особенности. Описаны проявления «эмоционального холода» в современной культуре (трансформация женской гендерной роли, альтернативные формы брака, трудовогоголизм, Интернет-аддикция), рассмотрены различные контексты анализа (одиночество, межличностная зависимость, несформированность безопасного типа привязанности, страх психологической интимности, реализация архетипических образов) и причины формирования симптомокомплекса (базисный/структурный дефекты, ранние травмы, механизмы прерывания контакта).

В исследовании приняли участие 206 поведенчески гетеросексуальных женщин с высшим образованием в возрасте 28-35 лет и 122 мужчины. По результатам разработанного полуструктурированного интервью сформированы 1 мужская и 3 женских исследовательских группы. Первую группу составили женщины не состоящие в браке или находящиеся в разводе более 5 лет. В группе выделены две подгруппы – 1А - женщины, имеющие устойчивую социальную установку на жизнь без партнера и не ориентированные на его поиск, 1Б – женщины, в целом ориентированные на поиск партнера, но имеющие негативный опыт. Вторую группу составили женщины, состоящие в брачных отношениях, которые оцениваются ими как неудовлетворительные. Третья группа (контрольная) – женщины, состоящие в браке не менее 5 лет и поддерживающие устойчивые партнерские отношения с супругом. Четвертая группа – мужчины, являющиеся мужьями женщин, составляющих 2 и 3 группу. Подобная структура выборки позволила наиболее полно исследовать структурные особенности организации симптомокомплекса «эмоционального холода» и рассмотреть механизмы, которые усложняют установление отношений психологической интимности в межличностных отношениях.

Выявлено и эмпирически верифицировано типы «эмоционального холода»: зависимый (высокий уровень межличностной зависимости, низкий/средний уровень страха интимности), контрзависимый (низкий/средний уровень межличностной зависимости, высокий уровень страха интимности), амбивалентный (высокий

уровень межличностной зависимости, высокий уровень страха интимности) и нормативный (средние значения межличностной зависимости и страха интимности).

Установлено, что снижение радости в контакте с партнером является характерным для симптомокомплекса «эмоционального холода». Определены деформации эмоциональной сферы женщин с симптомокомплексом «эмоционального холода»: эмоциональное уплощение/снижение, эмоциональная инфляция, эмоциональное расщепление. При исследовании психосемантического пространства установлено преобладание негативной семантики, наполняющей поле партнерской коммуникации и затрудняющей отношения психологической интимности. При этом наблюдаются различные варианты структурной организации симптомокомплекса: эго-дистонный, при котором преобладает негативная эмоциональная наполненность образа мужчины, эго-синтонный, при котором «Я» - образ женщины наполнен негативной эмоциональной семантикой. Определена ядерная структура симптомокомплекса, которая описывает основные закономерности эмоциональности женщин, испытывающих трудности установления психологической интимности. Наиболее проблемными темами партнерских отношений для женщин с симптомокомплексом «эмоционального холода» являются «власть/унижение», «отвержение/избегание». При изучении супружеских отношений женщин с симптомокомплексом «эмоционального холода» выявлены следующие особенности: низкая удовлетворенность браком, несвязанность структурных компонентов любви, делибидизация страсти, снижение уровня ответственности в контакте. Анализ телесной идентичности женщин с симптомокомплексом «эмоционального холода» позволил выявить редуцированную трехкомпонентную структуру, включающую: общую удовлетворенность внешностью, эротическую привлекательность, эмоциональное принятие тела, четвертый нормативный компонент идентичности («сексуальность») отсутствует. У женщин с симптомокомплексом «эмоционального холода» наблюдается дистанцированность собственной телесности от сексуальности, в то время как у женщин контрольной группы сексуальность является одним из компонентов факторной структуры телесной идентичности. Эмоциональное отношение к собственному телу у женщин с симптомокомплексом «эмоционального холода» имеет амбивалентный характер и не насыщается ни положительной, ни негативной семантикой.

Предложенная психокоррекционная программа для женщин с симптомокомплексом «эмоционального холода» ориентирована на воздействие на эмоциональный, мотивационный, телесный, поведенческий и когнитивный уровни личностного функционирования, является терапевтически эффективной и рекомендуется для практического использования.

Ключевые слова: эмоциональный холод, межличностная зависимость, страх интимности, базисный и структурный дефекты, триангулярная структура эмоциональности, психосемантические особенности, телесная идентичность, супружеское взаимодействие.

SUMMARY

Aslanyan T.S. Structural and functional characteristics of symptomocomplex of «emotional cold» in women. – Manuscript.

Thesis for the Candidate of Science degree in Psychology Spesiality 19.00.01 – General Psychology, the History of Psychology. – The V.N. Karasin National University of Kharkiv, 2010.

The thesis deals with analysis of relational of psychological intimacy. The Phenomenon of violation of intimate personal sphere is meant as the symptomocomplex of «emotional cold» in women. The question is interpreted from the positional of structural and functional approaches. It allowed to reveal the suitable characteristics of symptomocomplex of «emotional cold» in women, to determine emotional, cognitive, behaviour peculiarities of personality, that has difficulties in establishing relations of psychological intimacy.

According to the results of analysis of psychological literature, the generalizing of the results of the research the psychocorrectial program for women with symphocomplex of “emotional cold” was worked out and sampled. The advised program is therapeutistically effective and is recommended to practical psychologists in their professional work.

Key words: emotional cold, interpersonality dependence, fear of psychological intimacy, basic and structural defect, a triangular structure of emotionality, psychosemantic peculiarities, corporal identity, martimonial interaction.

Асланян Т.С. Структурні та функціональні характеристики симптомокомплексу «емоційного холоду» у жінок. – Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.01 / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. — Харків, 2010. — 21 с.